

de guerre, outre les raisons justifiant son existence en temps de paix, et qui deviennent en temps de guerre encore beaucoup plus prononcées, le tribunal militaire a sa raison d'être en tant que tribunal professionnel répressif. La société elle-même prend intérêt aux tribunaux militaires, vu qu'elle veut une force armée forte et monolithique, capable de remplir le devoir qu'elle lui avait assigné. Les rapports spécifiques existant à l'intérieur de l'armée même sont protégés du point de vue pénal et juridique dans l'intérêt de la société tout entière; comme ce devoir peut être le mieux réalisé par un organe spécialisé — le tribunal militaire, la société forme un organe pareil.

ПОЛОЖАЈ АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У УСТАВНОМ СИСТЕМУ ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. — *Настанак Аутономне Косовско-метохијске Области (АКМО)* — Тељећи за настанак Аутономне јединице Косово и Метохија (КиМ) ударени су на I заседању Обласног народноослободилачког одбора, које је одржано 31. децембра 1943 и 1 и 2 јануара 1944, на неослобођеној територији, убрзо после II Заседања АВНОЈ-а и на линији његових одлука. То јасно говори да је и ова аутономна јединица настала у процесу народноослободилачког рата и социјалистичке револуције када се решавало национално питање, када су тражени облици и решења за такво уређење југословенске државе као и извесна решења за она подручја на којима у знатном броју живе националне мањине, која могу да обезбеде разрешење националних противречности и правилно решавање националног питања, под паролом братства и јединства у заједничкој борби против окупатора, а за равноправност свих грађана који живе на територији Југославије.

Тада је и настала АКМО. Али, трагове, заметке аутономности К. и М. треба тражити још у условима илегалног рада КПЈ, када је 1937 у Пећи формиран Обласни комитет КПЈ за К. и М. — посебно политичко руководство, које је на овом заосталом подручју са много специфичности требало да јача утицај КПЈ у масама и подстиче их и води у борбу против буржоаских експлоататора и остатака феудалних односа који су се местимично одржали. Посебно у ратним условима, када је доласком окупатора створена изузетно тешка ситуација, Обласни комитет КПЈ и касније Главни штаб НОВ и ПО Југославије за К. и М., иако претежно без веза са ЦК КПЈ и Врховним штабом НОВ и ПО Југославије и одговарајућим руководством Србије, и без обзира на то што је окупатор поделио К. и М. и успоставио своје границе — одиграли су значајну улогу најпре у окупљању и привођењу маса на позиције народноослободилачке борбе, а затим и на организовању оружане борбе против окупатора и домаћих издајника. У условима рата још су више дошле до изражаја специфичности и компликованост политичких односа у овом крају. На иницијативу Обласног комитета КПЈ и Главног штаба НОВ за К. и М. дошло је до I заседања

Обласног народноослободилачког одбора, када су ударени основи за положај К. и М., као аутономне области, у Југосливији.

И коначно 3 септембра 1945 Законом Антифашистичке скупштине народног ослобођења Србије установљена је АКМО „на основу жеље коју је становништво изразило резолуцијом своје Обласне скупштине од 10 јула 1945 и на основу резолуције Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије од 10 јула 1945“.

Због специфичних услова који су постојали на К. и М., а на основу изражене воље народа, у непосредно послератним условима, Антифашистичка скупштина Србије донела је Закон о успостављању АКМО, на подручју НР Србије. Као што сам већ напоменуо основи аутономног положаја К. и М. су настали још у ратним условима, а ово је био први празни акт који је санкционисао постојање АКМО.

Али, тек доношењем првог Устава ФНРЈ од 31 јануара 1946 и првог Устава Србије од 17 јануара 1947 положај аутономних јединица је правно фиксиран и одређен, а посебно и положај АКМО. Томе је допринео и први Статут АКМО донет 23 маја 1948 (а ступио на снагу 30 октобра 1948 када га је потврдила Народна скупштина НР Србије).

Наше аутономне јединице су посебан тип аутономије које су настале 1945, а изграђиване развојем друштвено-политичког система у Југославији. Први уставни акти, у третирању положаја аутономних јединица, доста су непотпуни и „сама концепција аутономије није нашла свој потпуни уставноправни израз“ (1) — И правна теорија се је мало бавила проучавањем аутономних јединица.

У уставном третману аутономних јединица више се постигло доношењем Сав. устав. закона од 13 јануара 1953 и Уставног закона НР Србије од 5 фебруара 1953. Пракса развоја аутономних јединица, друштвено-политичке промене у Југославији и општи развитак теорије о социјалистичкој демократији допринели су да се у овим уставним актима „питање карактера статуса, организације и односа аутономних јединица према републици реши са више теоретске чистоће и чврстине и са већим богатством правних идеја, инструмената у новој фази уставног развитка Југославије“ (2). На основу ових уставних аката био је донет 20 фебруара 1953, бољи и правно прецизнији Статут АКМО.

Но, и поред тога уставноправни статус аутономних јединица није био довољно фиксиран, што се показало и у току припрема за доношење нових уставних аката. Аутономне јединице у Југославији створене су само тамо где су то захтевали објективни услови, да би допринеле потпунијем решавању националног питања на овим национално-шароликим територијама и да би допринеле и разрешавању осталих противуречности. Само на подручју НР Србије установљене су две аутономне јединице — АП Војводина и АКМО.

2. — *Фактори који су утицали на настанак АКМО* — Настанак АКМО диктирали су ови фактори, ове особености краја:

(1) Ј. Борђевић: Уставно право и политички систем Југославије, Београд, 1961, с. 678.

(2) Ј. Борђевић: н. д., стр. 679.

а) *Национални састав* — *национална шароликост становништва*. — На овом подручју поред Срба и Црногораца живе и припадници шиптарске народности, као и припадници турске народности. Феудални и буржоаски режими у време „мирног“ развитка, а посебно у ратним ситуацијама заоштравали су националне противречности и подстицали неравноправност једних односно других. Зато је национална нетрпељивост била тешко наслеђе прошлости. То је отежавало и продирање правилних ставова и политике КПЈ по националном питању у предратним и посебно у ратним условима. — И зато је ова аутономна област била погодан политички облик за успешније решавање националног питања на овом подручју Југославије, одн. за успешније разрешавање националних противуречности.

б) *Економске особености*. — То је неразвијеност производних снага које су се до ослобођења сводиле на примитивну пољопривредну производњу и неколико рударских објеката, са врло малим бројем радника. То је условљавало врло низак животни стандард становништва и општу заосталост.

в) *Културне особености* нису тако видљиво изражене. Реч је више о ниском културном нивоу становништва, а што произилази из опште заосталости, а у крајњој линији из неразвијености производних снага.

г) *Историјски разлози* су новијег датума. Не само да некад у прошлости овај крај није имао аутономију већ није припадао ни истим административно-територијалним јединицама јер је увек распрачаван. Тако је пре рата био подељен између три бановине (вардарска, моравска и зетска), а у току окупације између квислиншких држава: Бугарске, Велике Албаније и Недићеве Србије. Прве знаке аутономности треба назирати тек 1937 када је у илегалним условима рада КП Југославије био образован Обласни комитет КПЈ за К. и М. — политичко руководство, које је у специфичним условима краја где су противуречности капиталистичког друштва биле јако заоштрене имао задатак да остварује линију КПЈ. Како у предратним, тако и у ратним условима, а нарочито због недостатка веза за ЦК КПЈ и Врховним штабом НОП и ПО Југославије Обласни комитет КПЈ је на овом подручју, успео да сагледа основне проблеме и задатке на овом многонационалном подручју и да прошири утицај на масе. Стварањем Обласног народнослободилачког одбора, још у току рата створене су основе на којима је настала АКМО.

д) *Деловање свесног фактора*. — КП Југославије — организатор народнослободилачке борбе и авангардна снага у социјалистичкој револуцији југословенских народа — руководила се марксистичком идеологијом и стваралачки је примењивала на пракси. Она је водила доследно интернационалистичку политику у решавању националног питања и у изградњи нове Југославије, као савезне државе, а у том склопу одређен је био и аутономни положај КМО.

То су основни објективни и субјективни фактори који су одредили аутономни положај ове области, и утицали на њен настанак.

3. — *Правни положај Аутономне Косовско-метохијске Области у досадашњем уставном систему Југославије*. — Иако су аутономне јединице део

организације НР Србије, јер само на њеном подручју постоје две аутономне јединице, оне уживају заштиту федерације и представљају категорију општег уставног права. — Зато њих предвиђа и гарантује први савезни Устав и Сав. устав. закон од 1953. — Аутономија није творевина народне републике, иако је део републичке организације.

По свом статусу и термину аутономија је ближа локалној самоуправи али није идентична са њом. Аутономна права и дужности била су утврђена у границама права и дужности НР Србије, која су Уставом и законом утврђена и аутономна јединица не може изаћи из оквира ових права. Остварујући фиксирана права аутономне јединице (као ни република) не могу задрати у самоуправна права општине и среза.

Основни акти којима је био фиксиран положај аутономних јединица, па према томе и положај АКМО су: Савезни Устав, Устав НР Србије, закони и статuti аутономних јединица.

Органи власти аутономне области вршили су своја права и дужности на основу и у оквиру Савезног устава, Устава НР Србије, закона и статута аутономије. Према томе, значи да аутономија има посебно место у систему политичко-правних формација у Југославији, да је једна степенaца у систему власти, на оним подручјима где постоји.

Савезни Устав је предвиђао постојање аутономних јединица, гарантовао им је статус и основне принципе организације власти. А ове уставне одредбе добиле су непосредну правну снагу у Уставу НР Србије. Према томе основни закон о положају аутономних јединица и њиховој организацији представљао је републички Устав. — Савезни уставни закон садржавао је три основна принципа о аутономним јединицама:

1) Аутономним јединицама се „обезбеђују самоуправна права“, а она се утврђују Уставом НР Србије.

2) Утврђују се највиши органи власти и њихова структура. Највиши орган власти аутономне области је био Обласни народни одбор, који су сачињавали Обласно веће и Веће произвођача.

3) Аутономна јединица има право да самостално доноси свој Статут и утврђује организацију и надлежност својих органа власти у сагласности са Уставом НР Србије.

Пошто је конкретни правни основ аутономних јединица био Устав НР Србије из њега су проистицала, он је разрађивао и утврђивао аутономна права.

Уставни закон Србије од 1953 овако је фиксирао аутономна права:

а) самостално уређивање послова од општег интереса за аутономну јединицу као целину у области привреде, просвете, културе, народног здравља и социјалног старања;

б) старање о спровођењу закона и других савезних и републичких прописа на подручју аутономне јединице и старање о одржавању јавног поретка на том подручју;

в) непосредно извршавање закона и других савезних и републичких прописа, осим кад непосредно извршавање спада у искључиву надлежност републичких органа управе;

г) вршење права надзора над законитошћу рада народних одбора на подручју аутономне јединице, у сагласности са законом, осим права која према Уставу и закону спадају у искључиву надлежност републичких органа власти;

д) доношење друштвеног плана и буџета.

У вршењу својих права аутономни органи власти били су надлежни да се старају и „о развоју и учвршћивању братства и јединства међу народностима које живе на њиховом подручју и остваривању права националних мањина утврђених уставом“ (чл. 15. Устав. закона Србије).

У првој фази уставног развика Југославије организација власти у аутономним јединицама била је ближа организацији власти среза и међу њима нису постојале неке битне разлике, а уставни закони приближавају организацију власти аутономије републичкој организацији.

Аутономне јединице АП Војводина и АКМО, и поред извесних разлика имале су у суштини јединствен статус и права. Међутим разлике су се састојале у следећем:

— АПВ имала је Покрајинску скупштину, — као свој претставнички орган, а АКМО — Народни одбор.

— АПВ имала је Врховни суд, који је на њеном подручју обављао све послове из надлежности Врх. суда НР Србије, а АКМО није имала судски орган овог ранга.

— У АПВ је постојао и Виши привредни суд, а на Косову га није било.

— Покрајинска скупштина Војводине бирала је и разрешавала судије Врх. суда и Вишег привредног суда, на свом подручју.

— У АПВ је било неопходно да у покрајинској управи постоји и Секретаријат за правосудне послове.

— АПВ је бирала 6 посланика за Савезно веће (Веће народа) Савезне скупштине, а АКМО 4 посланика.

— И сами називи су били различити — покрајина и област, који су настали и задржани су из ратног, одн. непосредно послератног периода.

Те разлике нису битне и нису битно мењале истоветност статуса ових двеју аутономних јединица, али су постојале у току прве и друге фазе уставног развика Југославије.

Из свега што је речено, и поред наведених разлика, произилази принцип јединства власти у постојећим аутономним јединицама у НР Србији. Према томе, организација власти у аутономним јединицама је била истоветна и заснивала се на следећим принципима:

1) Принцип скупштинске владавине по коме је основни орган власти претставничко тело аутономне јединице;

2) Принцип сједињења политичког и економског претставништва у саставу претставничких тела (у АКМО: обласно веће и веће произвођача);

3) Принцип правног разликовања и поделе извршне функције на политичко-извршну која је поверена извршном већу и управну, која је поверена органима управе;

4) Принцип подруштвљења органа у облику савета у области друштвених служби: народног здравља, социјалне политике, просвете и кул-

туре. Ови савети су по саставу и функцији исти као и савети народног одбора среза;

5) Принцип законитости по коме се власт врши на основу и у складу са законима;

6) Принцип деетатизације по коме се неке раније функције аутономије пренете на самосталне организације и установе засноване на начелима радничког и друштвеног самоуправљања.

На основу ових начела највиши орган власти у АКМО је био Народни одбор АКМО — дводомо претставничко тело, које су бирали грађани непосредно тајним гласањем и произвођачи у посебним изборним јединицама.

Принцип скупштинске владавине у АКМО обезбеђиван је не само уставном поставком да је представничко тело највиши орган власти већ и утврђивањем у Уставу садржине његове надлежности уопште, одн. његове тзв. искључиве надлежности.

Уставни закон је овако утврђивао садржину надлежности преставничких тела аутономне јединице и она се могла свести на следеће групе послова: нормативно-правне, планско-буџетске, политичко-друштвене, политичко-изборна права, оснивачка права, политичко-усмеравајућа права према народним одборима и на заштиту аутономних права. — У погледу других права, састава преставничког тела, трајања мандата и начина рада преставничких тела аутономних јединица важила су иста начела као и за Савезну и републичку скупштину.

Извршно-политичке функције, у оквиру аутономних права, као и преставаљање аутономне јединице, биле су поверене извршном већу. Извршно веће је уствари било извршни орган Народног одбора АКМО. — Положај извршног већа према преставничком телу и према управи засниван је на истим начелима као и положај осталих извршних већа у нашем друштвеном систему.

Према Уставном закону међусобни односи органа власти републике и аутономије заснивани су на следећим принципима:

1) Републички органи власти имају према органима власти аутономне јединице само она права која су утврђена Уставом и законима и која се сведе углавном на надзор над законитошћу аката;

2) Обласни органи власти дужни су да остварују прописе и мере републичких органа власти уколико ти акти и мере не задиру у аутономна права;

Обласни органи власти, у случају повреде аутономних права, имају правна средства за заштиту тих права.

Односи републичке државне управе према органима власти аутономне јединице нарочито према обласној управи били су регулисани Уставним законом Србије, Завез. законом о државној управи и републичким законима о органима управе и саветима од 1956. Но, може се слободно рећи да ови прописи који су регулисали односе између органа власти и управе народне републике и аутономне јединице нису били довољни. Осим тога у току последњих година изванредан посебан третман и регулисање неких питања на подручјима аутономних јединица налазило је места

у савезним законима, те је на неки начин и то подстицало извесне негативне појаве у односима између појединих републичких и аутономних органа (на пример: Закон о железницама, поштама и друго) до којих је долазило нарочито у пракси због непотпуности прописа и због прешироких захвата савезног законодавства. Но, све те тенденције и појаве иако су дошле до изражаја у току последње 2—3 године, а чије корене треба тражити у нагомилавању и других негативних појава у нашој друштвеној пракси, у односима, — ипак нису представљале неку битну и трајну опасност, — и већ су од прошле године у осетном опадању.

Посебна карактеристика АКМО је и у томе што су од 31 децембра 1959 укинута срезови на њеном подручју и што су среске надлежности преузели обласни органи власти и управе и без застоја их обнављали.

Са развојем нашег друштвеног и уставног система развијале су се и постојеће аутономне јединице. Друштвено-политички услови нису истицали потребу образовања нових аутономних јединица на неким другим подручјима.

У читавом свом развоју АКМО мења, у извесној мери, свој ранији облик и од правне надградње одређених национално-политичких односа постаје све више облик самоуправљања радних људи. Иако је то перспектива њеног развоја, она и даље остаје врло погодан облик за развој национално-политичких односа и сасвим је извесно да ће то обележје носити и убудуће, у току даљег развоја нашег социјалистичког друштва.

Читава пракса послератног развоја АКМО, а нарочито у току последњих година, показала је оправданост установљења и постојања ове аутономије. На пракси се показало да је АКМО погодан политички облик за разрешавање и превазилажење противречности које проистичу из националне структуре становништва, заосталости и других особености и за даље јачање братства и јединства народа и народности који живе на њеном подручју.

4. — *Положај аутономне покрајине Косова и Метохије у новом уставном систему Југославије.* — Уставне промене у нашој земљи настале су као резултат динамичног друштвено-економског развоја и стечених искустава у вишегодишњој пракси. У томе светлу треба посматрати и нови Статут — нови основни акт АП К. и М.

Због недовољне нормираности положаја аутономних јединица у ранијем уставном систему, као и због неких негативних појава у односима органа републике и аутономних јединица у припремама за доношење нових устава, прилично места су заузеле расправе и дискусије о положају аутономија. Али још у току уставних припрема реално је сагледан положај аутономних јединица на овом степену друштвено-политичког развоја Србије и Југославије.

Према новом уставном систему положај Косовско-метохијске аутономне јединице у политичком систему Југославије остаје исти као и досада са том разликом што су прецизније фиксиране њене функције. У томе погледу треба истаћи:

а) Устав СФРЈ о аутономним јединицама. — Савезни Устав утврђује најосновније принципе о аутономним јединицама у чл. 111 и 112. Полазећи

од начела да свака република самостално утврђује своју организацију, Савезни Устав предвиђа да републике оснивају и укидају аутономне покрајине и да те одлуке ступају на снагу када их потврди Устав Југославије.

У Савезном уставу истичу се фактори који су утицали и могу утицати на образовање аутономних покрајина, а то су посебан национални састав, друге особености и воља становништва одређеног подручја. Он санкционише постојање садашњих аутономних јединица у СР Србији — Војводине и Косова и Метохије. Осим тога најопштије одређује положај аутономних покрајина у политичком систему као „друштвено-политичких јединица у саставу републике“, у ствари на одређеној територији републике, — а препушта да се аутономна права и дужности и основна начела о организацији аутономних покрајина утврђују Уставом републике.

б) *Устав СР Србије о аутономним јединицама.* — Ова општа начела из Савезног устава и досадашња пракса у развоју аутономних јединица послужили су као полазна основа за регулисање положаја и улоге аутономних покрајина у Уставу СР Србије. Према томе један од задатака Устава СР Србије је регулисање положаја и организације аутономних јединица.

Положај аутономних јединица у Уставу СР Србије одређен је на исти начин као и досадашњим уставним прописима уз извесно прецизније фиксирање њихових функција и одређеније регулисање односа између републичких органа и аутономних јединица.

Значи, положај АКМО остаје исти као и досада, са том разликом што се третман и организација АКМО изједначаје са АП Војводином. АКМО променила је назив и од сада се зове Аутономна покрајина Косово и Метохија, има Скупштину као представнички орган Покрајине, бира пет посланика у републичку делегацију за Веће народа Савезне скупштине, и у Приштини ће бити основано Одељење Врховног суда Србије, које за подручје Покрајине треба да врши све правосудне послове из надлежности Врх. суда Србије.

Нови Устав СР Србије ближе уређује проблеме који проистичу из посебних права националних мањина и досадашње праксе развоја међунационалних односа на подручју Републике. На тој линији у Савезном и у Републичком Уставу замењен је термин „национална мањина“ са термином „народност“. То треба да отклони неправилна схватања која могу потицати из самог термина „национална мањина“ и „припадник националне мањине“, а у правцу све равноправнијег поступања и односа међу националностима.

Према досадашњим и новим одредбама Савезног устава, припадници националних мањина имају равноправан положај са свим осталим грађанима наше земље, што је у складу са нашом националном политиком провереном на пракси.

Устав СР Србије, разрађујући начела Савезног Устава о положају националних мањина — народности, прокламује истоветан положај, слободу, права и дужности припадника народности са осталим грађанима, гарантујући и посебно њихова права у погледу употребе свог матерњег језика и изражавања и развијања националне културе. Он полази од до-

сadaшњих уставних норми и врло богате социјалистичке праксе које припадницима народности омогућују потпуно и равноправно укључење у све области политичког, економског и културног живота.

У посебној глави Устав СР Србије утврђује права и дужности аутономних покрајина. Као полазна основа за уставно регулисање положаја и улоге аутономних јединица послужио је досадашњи развој аутономних јединица у Србији и општа начела о положају аутономних јединица садржана у Савезном уставу. У формулисању положаја аутономних јединица полази се од принципа који су постојали и у досадашњем уставном систему, са тим што се сада више наглашава њихов карактер као друштвено-политичких заједница. Он утврђује начело да се права и дужности аутономних покрајина, сагласно посебним условима њиховог привредног, просветно-културног и социјалног развоја и посебне националне структуре становништва на њиховом подручју утврђују републичким Уставом и законом, искључиво у оквиру права која су Уставом и законом утврђена као права и дужности републике. У складу са тим Устав сажето и прецизно утврђује основна права и дужности аутономних покрајина.

За остварење права и дужности аутономних покрајина Устав предвиђа да ове друштвено-политичке заједнице имају средства којима самостално располажу и чији се извори утврђују републичким законом.

Устав СР Србије одређује нормативна овлашћења аутономних покрајина у пословима који су од посебног интереса за покрајину као целину. У овој области аутономна покрајина је потпуно самостална уколико одређена материја није регулисана републичким законом. Он утврђује широка статутарна права аутономних покрајина. Статутом покрајине у складу са Уставом и законом утврђују се функције покрајине, организација, надлежности и начин рада покрајинских органа и друга питања од значаја за покрајину. У статутарним правима аутономне покрајине нарочито је дошла до изражаја аутономност покрајине пре свега у области самоорганизовања. Основна идеја Устава је у томе да утврди само неопходан минимум начела за организацију аутономне покрајине, препуштајући да сва остала питања у том погледу регулише Покрајински статут. Према одредбама Устава СР Србије, највиши орган власти и орган друштвеног самоуправљања у оквиру аутономне покрајине је Покрајинска скупштина коју сачињавају делегати општине. Међутим, структуру скупштинске организације, политичко-извршних органа покрајине и покрајинске управе као и друга питања у вези са организацијом покрајине сам Устав не регулише већ то препушта статуту Аутономне Покрајине.

Посебну пажњу Устав СР Србије посвећује регулисању односа између републичких органа и органа аутономних покрајина, при чему се настојало да се читав систем ових односа усклади са потребама ефикасног и рационалног испуњавања функција како републике тако и аутономне покрајине, при чему су се имала у виду и одређена искуства која у томе погледу постоје. Ови односи према чл. 134 Устава СР Србије заснивају се на међусобним правима и дужностима утврђеним републичким Уставом и законом и на њиховој међусобној сарадњи; начелни ставови Репуб-

личног извршног већа обавезни су и за политичко-извршне органе аутономних покрајина; смернице које издаје Републичко извршно веће обавезне су и за органе аутономних покрајина, упутства републичких органа управе обавезна су и за органе управе аутономних покрајина.

в) *Статут Аутономне Покрајине Косова и Метохије*. — На основу наведених начела и одредаба Савезног и Републичког Устава, Народни одбор К. и М. донео је на својој седници од 10 априла 1963 Статут АП К. и М.

У уводном делу Статута дефинише се АП К. и М. као „друштвено-политичка заједница у СР Србији заснована на самоуправљању и власти радног народа“. Као што се види оно што карактерише и прожима све друге друштвено-политичке заједнице и њихове органе — елемент државности и елемент самоуправљања — карактерише и покрајину као друштвено-политичку заједницу. Овим се утврђује статус Аутономне Покрајине у политичком систему земље, одређен Уставом.

Сем тога у уводним одредбама Статута истичу се права и дужности радних људи у покрајини — да остварују друштвено самоуправљање и стварају услове за развитак привредних и друштвених служби, и да развијају братство и јединство међу националностима Покрајине као и са свим народима и народностима које живе у СР Србији и у СФР Југославији. У овом делу се истиче и улога деловања свесних снага — СК Србије и ССРН у изградњи социјалистичких друштвених односа и социјалистичке свести.

У другој глави Статута изнета су права и дужности АПКИМ одређена Уставом СР Србије.

АПКИМ стара се о развоју привредних и других друштвених делатности и о развоју друштвеног самоуправљања и социјалистичких друштвених односа на својој територији и у том циљу врши у оквиру права и дужности СР Србије ова права и дужности:

— уређује организацију покрајинских органа и доноси Статут Покрајине;

— одређује начин избора посланика Покрајинске скупштине;

— одређује послове од општег интереса за Покрајину у области привреде, просвете и културе, народног здравља, социјалног старања и у комунално-стамбеној области;

— обезбеђује услове за развој друштвеног самоуправљања и за остварење слободе, права и дужности грађана на својој територији;

— доноси покрајинске друштвене планове, покрајински буџет и завршни рачун;

— одлучује о коришћењу средстава Покрајине;

— стара се о спровођењу закона и других савезних и републичких прописа и покрајинских прописа;

— стара се о одржавању јавног реда и мира;

— непосредно извршава законе и друге прописе када је зато прописима изричито овлашћена;

— врши надзор у погледу извршења закона од стране општина и њихових органа, радних и других самоуправних организација и грађана

на територији покрајине, сем права надзора која су стављена у искључиву надлежност републичких органа;

- остварује друштвени надзор на територији Покрајине;
- бира и опозива Савезним уставом одређени број посланика у републичку делегацију за Веће народа Савезне Скупштине;
- бира и разрешава судије Одељења Врховног суда Србије у Приштини;
- оснива радне организације и друге самоуправне установе, органе и службе за вршење послова у оквиру права и дужности Покрајине;
- пружа помоћ општинама у остваривању њихових права и дужности;
- врши и друге послове одређене републичким законом (чл. 14 Статута АПКИМ).

За остварење својих права и дужности АПКИМ самостално одређује организацију Покрајинске скупштине, покрајинских политичко-извршних органа и покрајинске управе.

У овом делу Статута посебно су изражене средске надлежности које врше органи Покрајине. Познато је да су од укидања срезова на овом подручју, тј. од 1 јануара 1960 органи аутономне области вршили и функције из средске надлежности што и према овом Статуту остаје у њиховом делокругу.

Односи између покрајинских и општинских органа утврђени су у чл. 37 и 38 Статута. Покрајински органи имају према општинским органима само права утврђена Уставом и републичким законом.

Органи општине на територији АПКИМ дужни су спроводити покрајинске прописе и опште мере засноване на закону. Покрајинске прописе непосредно извршавају општински органи, а покрајински органи непосредно извршавају покрајинске прописе, када су зато овим прописима овлашћени.

Право надзора над законитошћу рада општинских органа и општинских радних заједница који на основу Устава и закона припадају републичким органима, на територији Покрајине врше покрајински органи, сем оних права која су републичким законом дата у искључиву надлежност републичких органа.

Покрајинско извршно веће има право, до Одлуке Уставног суда, да обустави извршење прописа или другог општег акта општинске скупштине или њеног органа који су у супротности са Уставом или законом.

Иако читав Статут прожима разрада положаја и права националних мањина — народности и даљег развоја и јачања братства и јединства свих националности које живе на подручју Покрајине: Срба, Шиптара, Црногораца и Турака, Статут се и посебно задржава, и на основу Устава, а зависно од посебних услова и особености Покрајине разрађује права народности Шиптара и Турака. Посебно се овде утврђују права и дужности Шиптара и Турака на употребу матерњег језика у органима власти и самоуправљања, у увођењу администрације и на шиптарском, односно турском језику, и у развијању школа и других установа на језицима ових народности (чл. 39—47 Статута АПКИМ).

У погледу права на школовање припадника народности Статут утврђује следеће:

„На територији где живе Шиптари односно Турци оснивају се основне школе или одељења ових школа у којима се настава изводи на шиптарском односно турском језику. Оснивање ових школа и одељења врши се у оквиру и према условима јединственог система школства утврђеног законом. На овим подручјима, сходно условима и могућностима настава се изводи и на шиптарском односно турском језику изводи се и у средњим школама и гимназијама односно одељењима ових школа. У складу са задацима одређеним потребама и условима рада виших и високих школа на територији Покрајине, може се за поједине предмете или групу предмета у овим школама организовати настава и на шиптарском односно турском језику. На подручјима где живе заједно Шиптари, Срби, Црногорци и Турци могу се оснивати и школе тј. одељења са двојезичном наставом.“

„У свим школама у којима се настава изводи на шиптарском односно турском језику српскохрватски је обавезан наставни предмет и обезбеђује се његово учење и савлађивање као говорног језика. У свим школама у којима се настава изводи на српскохрватском, односно турском језику може се уводити шиптарски језик као необавезан наставни предмет“.

У погледу вођења администрације и на језицима народности Статут уврђује следеће: у поступку код покрајинских органа, окружних судова, установа и других организација које остварују права и дужности покрајине обезбеђују се права грађана шиптарске и турске националности да у поступку код ових органа, установа и организација употребљавају свој језик, и да на свом језику подносе овим органима односно установама и организацијама молбе, жалбе, тужбе и друге поднеске, као и да на свом језику добијају решења, пресуде, сведоџбе, уверења, потврде и друга акта којима се решавају њихова права и обавезе.

Општине и радне организације на територији Покрајине овлашћене су да својим статутима или посебним одлукама пропишу обим и начин вођења администрације и на језику народности које живе на територији општине односно чији су припадници запослени у радној организацији.

Затим, у III глави Статут, на основу уставних овлашћења, регулише организацију АПКИМ, Покрајинске скупштине, Покрајинског извршног већа и покрајинске управе.

Покрајинска скупштина, коју сачињавају делегати општина је највиши орган власти и орган друштвеног самоуправљања у оквиру права и дужности Покрајине. Покрајинска скупштина има пет већа: Покрајинско, Привредно, Просветно-културно, Социјално-здравствено и Организационо-политичко веће. Покрајинско веће има 70 посланика, а остала већа по 50, тако да Скупштина има укупно 270 посланика.

У току припремног рада на доношењу новог Статута било је мишљење да Покрајинска скупштина треба да има само два већа: Покрајинско веће и Веће радних заједница. Међутим, превагу су добила мишљења да Скупштина има пет већа, не због неког уједначавања са представничким органима ширих друштвено-политичких заједница већ због бројности становништва, величине територије као и других особености Покрајине.

Овако организована Покрајинска скупштина треба да буде погодан облик за шире остварење самоуправе на подручју Аутономне Покрајине, потпуније остварење начела скупштинске владавине и за успостављање што потпуније сарадње у оквиру надлежности са органима Републике и општина.

Са постојањем пет већа обезбеђује се и бољи састав Покрајинске скупштине који треба да омогући квалитетније и ауторитативније претресање питања из њеног делокруга као и усмеравање развика у свим областима друштвеног живота.

Поред осталог и непостојање срезова на Косову и Метохији био је један од разлога за организацију Скупштине са пет већа јер кроз њих треба да се тешње повезују све општине на подручју Покрајине и на тај начин обезбеди остварење јединственије и ефикасније политике.

Према томе, као и у претходној фази уставног развоја и према новом Уставу и статутарним одредбама организација власти аналогна је републичкој организацији власти.

г) *Изборни систем за Покрајинску скупштину.* — Изборни систем посланика за покрајинску скупштину заснива се на истим принципима на којима се заснива изборни систем за скупштине ширих друштвено-политичких заједница, али има и извесне особености јер се разликује како од изборног система за среску скупштину, тако и од изборног система за ребуличку скупштину.

Уставна одредба да се посланици ширих друштвено-политичких заједница бирају по начелу делегације општине као основне заједнице грађана и радних људи и овде је заступљена. Такође су заступљена и уставна начела о трајању мандата посланика, о ограничењу поновног избора, систем ротације чланова скупштине, итд.

Особености избора за покрајинску скупштину састоје се у следећем: То је чист делегатски изборни систем. Наиме, и кандидовање и избор врше се на заједничкој седници општинске скупштине. На такав начин врши се избор одборника за среску скупштину, али са том разликом што се чланови среске скупштине бирају само из реда одборника општинске скупштине, а посланици покрајинске скупштине могу бити бирани и ван састава општинске скупштине. За посланика Покрајинског већа може бити биран сваки грађанин који има бирачко право, док за већа радних заједница могу бити бирани радни људи који испуњавају услове за избор за посланика и већа радних заједница републичке скупштине, а поред тога треба да врше своју делатност на територији покрајине.

Затим, иако се полази од уставног начела да се чланови скупштина друштвено-политичких заједница бирају сразмерно броју становника, усвојена је одредба према којој свака општина на територији АПКИМ бира најмање по једног посланика у свако веће Покрајинске скупштине, а остали број мандата расподељен је на оне општине које имају већи број становника.

Покрајински посланик може бити члан само још у једној скупштини, што значи може бити још члан општинске скупштине, или републичке односно савезне скупштине.

Као што се види изборни систем је врло једноставан. На истој седници општинске скупштине врши се кандидовање, а затим избор посланика. Изабран је онај кандидат за кога је гласала већина свих одборника општинске скупштине.

Опозив посланика се спроводи по истом поступку с тим што се на истој седници не може гласати о опозиву, него се прво одлучује да ли ће се покренути поступак о опозиву, па тек на наредној седници општинске скупштине може се гласати о самом опозиву.

д) *Покрајинско Извршно веће и покрајинска управа.* — У завршном делу Статута садржане су одредбе о Покрајинском извршном већу, покрајинској управи и организацији оних органа постављених аналогно републичкој организацији.

Покрајинско извршно веће као и досадашње извршно веће, врши политичко-извршну функцију с тим што су неки послови из досадашњег његовог делокруга стављени у надлежност Скупштине, као оснивање радних организација и установа, оснивање самосталних покрајинских органа управе, одређивање њихове делатности, постављање и разрешење покрајинских секретара и других фактора, итд. То је учињено у циљу јачања улоге Скупштине, односно начела скупштинске владавине.

Покрајинско извршно веће сачињава председник и најмање осам чланова које Покрајинско веће бира из редова чланова Скупштине. Скупштина бира председника Покрајинског извршног већа на предлог Комисије за избор и именовања, а чланове Покрајинског извршног већа Скупштина бира на заједнички предлог председника и Комисије за избор и именовања.

И код покрајинске управе чија се улога битно не мења, правилније је одређен однос према Скупштини, тиме што Скупштина задржава у својој компетенцији основна питања у погледу организације и одређивања правца рада покрајинске управе, разматра извештај о раду покрајинских секретаријата и др. Органи покрајинске управе су покрајински секретаријати и други органи управе. За вршење одређених стручно-управних и других послова управе из надлежности Покрајине одлуком Покрајинске скупштине могу се образовати савети.

Покрајински органи управе самостално врше послове из своје надлежности, на основу и у оквиру закона и других савезних и републичких прописа, и покрајинских прописа. Покрајински органи управе дужни су обезбедити спровођење закона и других прописа као и политике утврђене од Покрајинске скупштине и опште смернице Покрајинског извршног већа.

И на крају Статут преузима одредбе Устава СР Србије према којима у Приштини постоји одељење Врховног суда Србије, које врши за територију Покрајине послове из надлежности Врховног суда Србије.

Нови Статут АПКиМ — нов основни акт, у ствари повеља братства и јединства народа, треба да омогући несметанији и бржи развој социјалистичких друштвених односа у Покрајини. Примена нових Устава и Статута и развој читавог нашег правног система и његова примена у друштвеној пракси треба да допринесу даљем и бржем развоју привреде и

друштвених служби и учвршћењу братства и јединства и даљем развоју социјалистичког друштвеног система и на овом делу територије Југо-славије.

Станоје Аксић

RÉSUMÉ

Le statut de la Région autonome de Kossovo-Métohie en Yougoslavie

Les unités autonomes en Yougoslavie sont le type de l'autonomie instituée en 1945 et édifiiée par le développement du système social et politique. Elles ont été instaurées dans les régions où les conditions objectives l'exigeaient pour contibuer à une solution plus complète de la question nationale sur les territoires à structure nationale particulière et au dénouement d'autres contradictions. C'est ainsi qu'on a institué deux unités autonomes sur le territoire de la République Populaire de Serbie — la Province autonome de Voïvodine et la Région autonome de Kossovo-Métohie.

Sur la base de la volonté exprimée par la population de la région de Kossovo-Métohie, on a instauré la Région autonome de Kossovo-Métohie en vertu de la loi de l'Assemblée antifasciste de la libération populaire de Serbie du 3. IX 1945. Mais ce n'est que plus tard que le statut des unités autonomes, celui de la Région autonome de Kossovo-Métohie aussi comme suite logique, a été fixé au point de vue juridique par la promulgation de la première Constitution de la R.F.P.Y. le 31. I 1946 et de la première Constitution de Serbie le 17. I 1947.

La promulgation de la Loi constitutionnelle de la Fédération du 13 I 1953 et de la Loi constitutionnelle de la République populaire de Serbie a beaucoup contribué au traitement constitutionnel des unités autonomes.

Dans la troisième phase du développement constitutionnel de la Yougoslavie socialiste qui commence par la promulgation de nouveaux actes constitutionnels au début du mois d'avril 1963, les unités autonomes ont eu une position déterminée. Selon la nouvelle Constitution de Yougoslavie le statut de la Région de Kossovo-Métohie est restée inchangée dans le système politique du pays, avec cette différence que ses fonctions sont définies d'une manière plus précise. Elle est la collectivité sociale et politique sur un territoire donné de la République; au fond, elle est une échelle dans le système du pouvoir sur le territoire de la République Populaire de Serbie.

Dans la Constitution de la République Socialiste de Serbie le statut des unités autonomes est défini de la même manière que dans les actes constitutionnels en vigueur jusqu'à présent, mais avec une détermination plus précise de leurs fonctions et une réglementation mieux définie des rapports entre les organes de la République et des unités autonomes. Le statut de la Région autonome de Kossovo-Métohie reste donc inchangé, avec cette différence que le traitement et l'organisation de la Région de Kossovo-Métohie sont égalisés avec la Province autonome de Voïvodine. La Région de Kossovo-Métohie a changé de nom et désormais porte celui de „la Province autonome de Kossovo et de Métohie“ ayant son assemblée à titre d'organe représentatif de la Province. Le nouveau Statut de la Province autonome de Kossovo et de Métohie a été adopté en vertu des pouvoirs conférés par la Constitution.

La pratique tout entière du développement d'après-guerre de la Région autonome de Kossovo-Métohie a justifié l'instauration et l'existence de cette unité autonome. La pratique a fait voir que l'autonomie de Kossovo-Métohie est une forme politique provenant de la structure nationale de la population, de l'état arriéré et d'autres particularités, qui est propre au raffermissement de la fraternité et de l'unité des peuples et des nationalités habitant cette région.